

BİBLİYOGRAFYA :

Sâî, *Tezkiretül'ebniye*, s. 24, 33, 35-37, 39, 45, 79, 94, 100, 106, 108, 125; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (haz. Zuhurî Danişman), İstanbul 1964-71, I, 328; Ayvansarayî, *Mecmûa-i Tevârih*, s. 16, 125; a.mlf., *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 182-184; Âsitâne Tekkeleri, s. 18; *Mecmûa-i Cevâmi'*, II, 72-73; Bandırmalızâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 8; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, I, 128-129; C. Gurlitt, *Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1907-12, II, 85, levha 28; *Osmanlı Müellifleri*, I, 96, 138, 217; Halil Edhem [Eldem], *Camilerimiz*, İstanbul 1932, s. 72-74; Ergun, *Antoloji*, II, 479, 672; Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, II, 258; Konyalı, *Mimar Koca Sinan'ın Eserleri*, s. 77-85; a.mlf., *Üsküdar Tarihi*, I, 141-149, 439-445; II, 29; E. Eglil, *Sinan*, Erlenbach-Stuttgart 1954, s. 105-107; Semavi Eyice, *İstanbul-Petit Guide à Travers les Monuments Byzantins et Turcs*, İstanbul 1955, s. 114; Doğan Kuban, "Les Mosquées à coupole à base hexagonale", *Beiträge zur Kunstgeschichte Asiens*, İstanbul 1963, s. 49-68; a.mlf., "Eski Valide Camii", *Mimarlık ve Sanat*, sy. 2, İstanbul 1961, s. 33-36; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1965, II, 68-69; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 288-291; A. Stratton, *Sinan*, London 1972, s. 159-169; H. Sumner v.dğr., *Strolling through Istanbul*, İstanbul 1972, s. 425; Metin Sözen, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975, s. 209-210, 224, 232, 333, 374, 386; Câhid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 470, 474, 607, 612; Günşel Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*, Ankara 1977, s. 119-120; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie İstanbuls*, Tübingen 1977, s. 402-404; M. Çağatay Uluçay, *Pağışahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1980, s. 40; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 74-75; Aptullah Kuran, "Üsküdar Atik Valide Külliyesinin Yerleşme Düzeni ve Yapım Tarihi Üzerine", *Suud Kemal Yetkin'e Armağan*, Ankara 1984, s. 231-248; a.mlf., *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 175-192, 254, 304, 354, 357, 359, 361, 367, 376, 401; A. Gabriel, "Les Mosquées de Constantinople", *Syria*, VII, Paris 1926, s. 353-419; A. Batur — S. Batur, "Sinan'a Ait Yapıların Listesi", *Mimarlık*, sy. 49, İstanbul 1967, s. 35-44; K. Tuğcu, "Eski Valide Camii", *Hayat Tarih Mecmuası*, sy. 2, İstanbul 1967, s. 54-57; F. Akozan, "Türk Külliyesi", *VD*, VIII (1969), s. 303-308; Mübahat S. Kütükoğlu, "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", *TED*, sy. 7-8 (1977), s. 277-392; Baha Tanman, "Atik Valide Külliyesi", *STAD*, sy. 2 (1988), s. 3-19; Erdem Üçel, "Eski Valide Camii ve Külliyesi", *İst. A*, X, 5300-5303.

M. BAHA TANMAN

ÂTİKE bint ABDÜLMUTTALİB

(عاتكة بنت عبدالمطلب)

Ümmü Abdillâh Âtike bint Abdilmuttalib b. Hâşim el-Hâşimiyye

Hz. Peygamber'in halası.

Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Abdülmuttalib'in bütün kızları gibi Âtike de şairdi. Günümüze intikal eden şiirlerinden biri babası hakkında söyle-

diği mersiyedir. Abdülmuttalib son günlerinde altı kızını da yanına çağırıp ölümünden sonra kendisi için nasıl mersiyeyle söyleyeceklerini onlardan dinlemek istemiş, bunun üzerine her biri babalarını öven birer şiir söylemişlerdi.

Âtike Hz. Peygamber'in zevcelerinden Ümmü Seleme'nin babası Ebü Ümeyye b. Mugire el-Mahzûmî ile evlendi; bu evlilikten hepsi de sahâbî olan Abdullah ve Züheyr adlı oğulları ile Karîbe isimli kızı dünyaya geldi.

İslâm tarihinde Âtike bint Abdülmuttalib'i büyük bir şöhrete ulaştıran şey, onun Bedir Gazvesi'nden önce görmüş olduğu rüyadır. Suriye'den dönmekte olan Ebü Süfyân'ın, Kureyş kervanına müslümanların baskın yapacağını haber vermek ve yardım istemek üzere gönderdiği haberci Damdam b. Amr el-Gıfârî'nin Mekke'ye gelmesinden birkaç gün önce Âtike, kendisini korkutan ve Mekkeliler'i tedirgin eden bir rüya gördü. Deveye binmiş bir adam süratle Mekke'ye gelerek önce Ebtah'ta, sonra Kâbe'de, daha sonra da Ebü Kubeys dağında, etrafında toplananlara üç güne kadar savaşıacakları ve vurulup düşecekleri yere koşmalarını söylüyor, dağdan kopardığı bir kayayı aşağı doğru fırlatıyor, aşağıda parçalanan kaya Mekke'deki bütün evlere dağılıyordu. Âtike, kimseye söylememesi için tenbih ederek rüyasını kardeşi Abbas'a anlattı. Abbas da arkadaşı Velîd b. Ukbe'ye söyleyince rüya Mekke'de konuşulmaya başlandı. Mekkeliler'in mânevîyatını bozan bu rüyanın konuşulması Ebü Cehil'i son derece huzursuz etti ve bir gün Kâbe'de Abbas'a, soylarından gelen erkeklerin peygamberlik iddiasıyla yetinmeyip kadınların da aynı iddiada bulunduğunu, şayet üç güne kadar bir şey olmazsa onları Araplar'ın en yalancısı kabul edeceklerini söyledi. Üç gün sonra Damdam Mekke'ye gelip de kervanın başına gelen tehlikeyi haber verince Âtike'nin rüyası gerçekleşmiş oldu. Kardeşi Ebü Leheb, azılı İslâm düşmanlarından biri olmasına rağmen, bu rüyanın tesirinde kalarak Bedir Savaşı'na katılmadı.

Bedir'den sonra da bir şiir söylediği bilinen Âtike'nin İslâmiyet'i kabul ettiği ne dair olan rivayet kesin değildir. Başta İbn İshak olmak üzere bazı râviler, Hz. Peygamber'in halalarından Hz. Safiyye dışında hiçbirinin müslüman olmadığını nakletmektedir. Buna karşılık Âtike'nin Hz. Peygamber'i metheden, dolaşısıyla müslüman olduğunu gösteren üç

ayrı şiirine eserinde yer veren İbn Sa'd onun Mekke'de müslüman olduğunu ve Medine'ye hicret ettiğini belirtir. Şiirlerin Âtike'ye nisbeti kabul edildiği takdirde, bunlardan biri Hz. Peygamber hakkında söylenmiş bir mersiye olduğuna göre, onun Hz. Peygamber'den sonra vefat ettiği söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 29-33, 41-43; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 108, 169, 171, 282, 298; II, 607, 609; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 326-327; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 62, 166, 274, 406; a.mlf., *el-Mü-nemmak*, s. 20, 42, 419; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 118, 119, 128; Belâzürî, *En-sâb*, I, 88, 145-146, 235, 432; III, 19, 20, 311-312; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1073, 1292-1294; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1969, IV, 1778-1780, 1880; İbnü'l-Esîr, *İcâdü'l-gâbe*, V, 499-500; Zehbi, *A'lamü'n-nübelâ*, II, 272; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VIII, 13-14; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 51-54.

MUSTAFA FAYDA

ÂTİKE bint HÂLİD

(bk. ÜMMÜ MA'BED).

ÂTİKE bint ZEYD

(عاتكة بنت زيد)

Âtike bint Zeyd b. Amr el-Kureşsiyye (ö. 40/660)

Aşere-i mübeşşereden Saîd b. Zeyd'in kız kardeşi ve İslâmiyet'i ilk kabul eden şair kadın sahâbilerden biri.

Mekke'de müslüman olduktan sonra Medine'ye hicret etti. Orada Hz. Ebü Bekir'in oğlu Abdullah ile evlendi. Güzelliği ve cazibesiyile kocasını etkileyerek onun cihad ve benzeri sorumluluklarını gereği gibi yerine getirememesine sebep olması üzerine Hz. Ebü Bekir Âtike'yi boşaması için oğluna baskı yaptı. Buna son derece üzülen Abdullah karısından ayrıldı. Fakat bu ayrılıktan duyduğu acıyı içli mısralarla terennüm ettiği bir gece oğlunun ıstırabını duyan Ebü Bekir onun yeniden Âtike'ye dönmesine izin verdi. Abdullah Tâif Muhasarası'nda aldığı bir ok yarısından Medine'de vefat edince Âtike çok üzüldü ve ölünceye kadar kocasına ağlayacağını ifade eden bir mersiye söyledi. Bununla birlikte bir yıl sonra (12/633) Ömer b. Hattâb'la evlendi. Evlenmeden önce Hz. Ömer'den namazını Mescid-i Nebevî'de cemaatle kılmasına engel olmayacağına dair söz aldı. Nitekim Hz. Ömer Ebü Lü'lü tarafından mih-